

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש

ויגש

טבת התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי הרמב"ם בעניין טיבול המצה בחרוסת בליל הסדר, והשגת הראב"ד עליו כי זה 'הבל',
ופירוש ע"ד הקבלה מבעל שולחן הטהור בעניין זה.

תגובה להערה לגבי מה שהביא מרן שליט"א בשיעור, בעניין מנהג הספרדים לומר קדיש כמה
אנשים ביחד, בשם ספר שולחן הטהור [הנז"ל] שכתב בלשון 'הצרעת הזאת', ובירור האם צריכים
לשנות מן הכתוב בספרים בכדי שלא ייפגעו השומעים.

תשובה למכתב נוסף, לגבי הנאמר אז בשיעור בעניין דלעיל. וחיזוק מנהג אבותינו נע"ג, כי רק אחד
אומר קדיש.

תוספת דברים בעניין אמירת קדיש יתום כל י"ב חודש.

השלמה לגבי ההבדל שבין החולם לבין הצירי, ודחיית הטענה כי הדבר בא לארץ תימן מארץ בבל.

ביאור דברי הגמרא בעירובין [דף י"ג ע"ב] מדוע לא נפסקה הלכה כרבי מאיר בכל מקום, כי לא
יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. ובירור המובא בספרים הקד' בשם האר"י ז"ל כי לעתיד לבוא
תהיה ההלכה כבית שמאי, ביאור דברי הגר"א וסרמן זצ"ל בעניין זה, ושתי תשובות לשאלה כי לפי
דבריו צריך שתהיה הלכה גם כן כרבי מאיר לעת"ל.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 770

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לרפואת ידידנו היקר רבי איתי דהרי הי"ו. המקום ברוך הוא ישלח לו רפו"ש בקרוב, וימלא כל משאלות ליבו לטובה ולברכה אכ"ר. בעבור שהתנדב למסדות יד מהרי"ץ. השם ברוך הוא יתן לו כח וחיל, ויחזקהו ויאמצהו בקו הבריאות. הוא משתדל כאן לזכות את הרבים בהקלטת השיעור לקול הלשון, וכהנה וכהנה. כמו כן השיעור מוקדש ע"י ידידנו רבי רון בן רחמים הי"ו, להצלחתו ולהצלחת נותיביתו בת שבע בת יוסף שתחי, וילדיהם אלישבע ואהרון הי"ו. בעבור שהתנדב ביד רחבה ובנפש חפיצה למסדות יד מהרי"ץ. וכן השיעור מוקדש להצלחת טליה שרה בת עודד, שבעלה מתנדב כל הזמן לכולל נתיבות מהרי"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

ביאור דברי הרמב"ם בעניין טיבול המצה בחרוסת בליל הסדר, והשגת הראב"ד עליו כי זה 'הבל', ופירוש ע"ד הקבלה מבעל שולחן הטהור בעניין זה.

רבינו הרמב"ם כותב בהלכות חמץ ומצה [פרק שמיני הלכה ח'] בזה"ל, בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם, חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטבל מצה בחרוסת ואוכל. וחוזר ומברך על אכילת מרור, ומטבל מרור בחרוסת ואוכל.

וכך הוא מנהיגינו [התימנים], שמטבלים את המצה בחרוסת, כמו את המרור וכו'.

אבל ישנה כאן את השגת הראב"ד, וז"ל, אמר אברהם, זה הבל.

הראב"ד כדרכו, מדבר בלשון קשה. מצה עם חרוסת? מה פתאום. זה הבל, כלו' דבר שאין בו ממש. הרי המצה היא זכר לגאולה, והחרוסת היא זכר לשעבוד, זכר לדם, זכר לטיט.

מפרשים רבים דנים בכך. הראב"ד לא הסביר במדויק מהי הטענה שלו, אבל מי שיעיין במפרשים ובפוסקים יראה זאת, וכיוצא בזאת. כגון שהרי כתוב כי החרוסת היא משום 'קפא', דהיינו התולעת שישנה בחסא, במרור, א"כ מה הדבר שייך אל המצה? המצה איננה קשורה לחרוסת.

הרב המגיד [שם] כותב על כך, סובר רבינו, שהכל בטיבול בחרוסת. בליל הסדר, כל הטיבולים הם בחרוסת.

כך היא גם שיטת הגאונים, רבינו סעדיה כמו שהביא הר"ד אבודרהם, ורב האי, כמו שהבאנו שם באגדתא דפסחא פרי עץ חיים דף קע"ב סוד"ה ומשמעות.

ובהמשך דברי הרב המגיד מובא בזה"ל, וכן כתוב בהלכות ה"ר יצחק ן' גיאת ז"ל, מברך על אכילת מצה וטובל ואוכל, ונוטל מן החזרת ומטבל בחרוסת, וכורך מצה בחזרת ומטבל בחרוסת ואוכל עכ"ל.

אבל בהשגות כתוב על טיבול המצה בתחילה, א"א זה הבל ע"כ. ואף כאן לא ביאר בזה טעם. ובאמת שהרבה מן האחרונים ז"ל סוברין, שאין טיבול במצה כשהיא לבדה, וכן נהגו, ומ"מ לא היה לו לההביל הדבר, כי לא דבר ריק הוא.

למה להגיד, כי מ"ש הרמב"ם זהו הבל? ישנם בכך חילוקי דעות, י"א כך וי"א כך, מדוע אתה מהביל את זה.

כמובן לא ניכנס כעת לכל יסודות הנושא הזה, כבר כתבנו על כך בס"ד באריכות באגדתא של פסח [פרי עץ חיים מהדורא שנייה מדף ש"ע], להסביר מדוע אנחנו מטבילים את המצה בחרוסת. ישנו שם טעם מתוק מדבש, כי גם בשעבוד מצרים – בטיט ובלבנים – נתנו לאבותינו לאכול מצה. תאכלו תוך כדי העבודה. לא נתנו להם אפילו הפסקה לאכול, אלא ביחד.

כעת תשמעו, מה אומר על כך בעל שולחן הטהור [הלכות בציעת הפת, סימן קס"ז סעיף ו']. דיבורים 'מעולם אחר'.

וזה לשונו שם, אם אוכל פת במלח, יטבול הלחם של המוציא במלח להדרה. ואם יש לפניו לפתן ללפת את הפת, כגון פירות ומיני בשר ודגים וגבינה וחמאה וביצים וכיוצא בהם, מצוה לאכול פת הבציעה עמהם להדרה ולהטעימה, ושלא יהיה פת המוציא פחות מן שאר הלחם שאוכל למלא את נפשו וכו'.

וביזר זהב' שם [אות ג'] כתב, אבל המצוה שיהיה מלח על השולחן, ובפרט מי שהוא משורש קין יזהר מאד. מרן האר"י.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שכתב, ודוקא נראה שאותם הדברים לא כ"כ הפריע לראב"ד, רק על דבר אחד שכתב הרמב"ם [פ"ג מתשובה הל"ז] לגבי מי שחושב שהקב"ה הוא בעל גוף ובעל תמונה, והשיג עליו בזה"ל, 'למה קרא לזה מין? וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה, לפי מה שראו במקראות, ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות'. והרחבנו על כך בס"ד בזמנו [שיעור מוצש"ק שמות התשפ"א, ומוצש"ק ויגש ושמות התשפ"ד].

אבל הראב"ד כיבד את הרמב"ם. בעניינים פנימיים. שכן הרמב"ם מסביר בהלכות יסודי התורה [פרק א' הלכה י'], מהו 'סוד פנים ואחור', והראב"ד כתב על כך, ופנים ואחור סוד גדול הוא, ואולי זה המחבר לא ידעו עכ"ל. הוא לא היה בטוח, שהרמב"ם אינו יודע. יכול להיות שהרמב"ם ידע, והסתיר, כדרך החכמים הנאמנים בדורות ההם. לכן הוא כתב עליו בצורה מכובדת.

א"כ הדבר בהחלט יכול להיות. ובפרט בנו של ראב"ד, מהר"ר יצחק סגי נהור, מפורסם שהוא היה מקובל אלהי, מרבותיו של ראב"ד. הם היו ממשיכי מסורת הקבלה.

כמוכח, רק בעל היכל הברכה ושולחן הטהור, שהוא היה הרבה בנסתרות, יכול להגיד כזה פירוש. [מדברי שלחן הטהור, סייעתא למנהגינו – על כל פנים בעי"ת צנעא ובנותיה – בשאר ימות השנה לטבל בחלבה, ועיין שתילי זיתים סימן קס"ז ס"ק ט"ז. ורק בסעודות גדולות מטבלים במלח, מן הטעם שהעלה השתילי זיתים שם ס"ק כ"א. איתמר].

תגובה להערה לגבי מה שהביא מרן שליט"א בשיעור, בעניין מנהג הספרדים לומר קדיש כמה אנשים ביחד, בשם ספר שולחן הטהור [הנז"ל] שכתב בלשון 'הצרעת הזאת', ובירור האם צריכים לשנות מן הכתוב בספרים בכדי שלא יפגעו השומעים.

מדוע אמרתי זאת?

לפני הרבה שיעורים [מוצש"ק שופטים התשפ"ד], דיברנו בעניין מנהג הספרדים, שאומרים קדיש אפי' הרבה אנשים ביחד, והבאתי כי בספר שולחן הטהור כתב [בסימן קל"ב, זר זהב אות ג'] על כך

וב'הערות וציונים' שם, ככתוב בשער רוח הקודש דף י' ע"א וז"ל: שמי שהוא משורש קין צריך להיזהר להסיר הסכין מעל השולחן בעת בהמ"ז וכו' יזהר לשים מלח על השולחן וכו' עיי"ש.

ישנם אנשים, ששורש נשמתם הוא מהבל. וישנם אנשים, שהם משורש קין. אדם שהוא משורש קין, זאת מדת הדין, ע"כ הוא צריך את המלח על השולחן, כי המלח הוא ממתק, נותן טעם בלחם. הרי 'לחם' ו'מלח', הן אותן האותיות. המלה לחם, נגמרת במסתומה [דהיינו במי"ם סתומה]. והמלה מלח, מתחילה עם מפתוחה [דהיינו מי"ם פתוחה]. על ידי ששמים את הלחם במלח, סותמים בכך את הפה של מקטרגים. ה'מלח' הפתוח פתחו את הפה, וכעת אתה שם אותו ב'לחם', כמו שנרחיב בלנ"ד בשיעור נוסף.

ממשיך האדמו"ר מקמארנה – בעל שולחן הטהור [ב'זר זהב' שם] – וכותב בזה"ל, ובזה תבין דברי הרמב"ם [פרק ח' מחמץ ומצה הלכה ח'], שפסק לאכול מצה בחרוסת. הוא הטעם, כיון שיש לפניו דבר שהוא משובח מן המלח, מחוייב לאכול פרוסת הבציעה בדבר המשובח, כיון שעומד לפניו הכרח שיטבול בו את הבציעה המצה, כי חרוסת שלהם היה מפירות יקרים הרבה מוטעם ביותר.

וכתב עליו הראב"ד, זה הבל. ותמהו עליו, למה לו להבייל את הדבר שהוא מוזכר אצל הגאונים הראשונים, עיין שם. למה הראב"ד 'מוריד' את זה, בזלזול כזה גדול?

תשמעו מה הוא אומר, אבל באמת כוונת רבינו, רוח הקודש שלו היה. לראב"ד היתה רוח הקודש.

זה הבל, מי ששרשו הבל, אין צריך למלח, ודי בלפתן. אבל מי ששרשו קין, בהכרח שיטבל במלח, ולא בחרוסת. והוא עניין נפלא.

הקב"ה שם לו את המלה הזאת בפיו, עם כוונה נסתרת. אבל לא נפלאות ולא רחוקה, שהראב"ד עצמו התכוון לכך. ידוע שהראב"ד היה מקובל אלהי. הוא היה גדול לא רק בפשט, אלא אף בנסתרות. אמנם בדרך כלל הוא לא משיג על הרמב"ם, בענייני אמונות ודעות, כמו חכמי צפון צרפת שכעסו על הרמב"ם לגבי הרבה דברים

בסגנון חמור מאד בזה"ל, וצרעת הזאת נתפשט מנהג ספרדים, שדרכן להרבות קדישים על חנם. וכבר צווחו על זה גאוני ארץ.

העיר לי חכם אחד משומעי השיעור הי"ו, אולי יש לשקול להשמיט את התוכחה על הספרדים שמרבים בקדישים, מטעם שכתב בפלא יועץ [סוף ערך דרושים] שמותר לשנות מלשון הכתוב בספרים, בדבר שנוגע לזלזול בשומעים. והכא נמי, יש שומעים ספרדיים שעלולים להיפגע.

אמרתי לו, כי מצד אחד הדבר נכון, אבל מאידך אני צריך לחזק את התימנים. כי בדור שלנו, כבר ישנם הרבה תימנים אשר למדו מהם, ואומרים קדיש ביחד, על כן צריכים לעשות משקל אל הצד השני.

הערה מהקהל: אבל הוא מדבר על אלה ש'מרבים בקדישים', לא על רבים שאומרים קדיש ביחד.

תשובת מרן שליט"א: לא קראתי כעת את כל דבריו, אלא רק את הסיפא. ברם הדבר מובא במפורש שם לפני כן וז"ל, ראיתי למורי דודי שהקפיד הרבה שלא יאמרו שני אנשים קדיש אחד, והוא פגם וחטא גדול. ולא די שאינו עושה טובה בזה, אלא אפשר שמוריד ח"ו הנפשות. וצרעת הזאת נתפשט ממנהג ספרדים וכו'.

ממילא, אם אנחנו מדברים על בעל שולחן הטהור והיכל הברכה, אינני יודע מה פירוש המלים 'הצרעת הזאת', כי הוא יתכן שיש לו שפה אחרת, כמו שראינו לגבי 'הבל'. יכול להיות שהוא התכוון, למה שכתוב במסכת נגעים [דף טו:]: כי הצרעת באה בעוון לשון הרע. א"כ אולי הוא מדבר בלשון חכמה. אם הוא מסוגל להבין, כי מה שכתב הראב"ד 'זה הבל', הוא מתכוון על שורש הבל, א"כ אותו הדבר בנ"ד, יכול להיות שהוא התכוון להגיד שאמירת קדיש, הוא 'תיקון' לעוון לשון הרע [או עניין דומה]. והם בגלל זה שאומרים יחד, לא מתקנים, והצרעת מתפשטת. עד"ש פשה הנגע.

הוא לא לקח את המלה הזאת סתם, מלה שהיא גנאי כ"כ גדול. יתכן שהיו לו כוונות נסתרות במלים שלו. אם הוא מפרש כך את הראב"ד, א"כ בטח שהדבר כך גם כלפי עצמו, יש לו פרשנות,

ואיננו מתכוון אל המלים כפישוטן. יש לו מהלכים אחרים.

*

אבל נדבר לגופו של עניין. הנה אכן בעל פלא יועץ [עניין דיבור, אות ד'] כתב בזה"ל, אסור לבזות לשום אדם, כדתנן אל תהי בז לכל אדם, ואמרו רז"ל כל אדם הוא חושדו כלסטים – צ"ל כלסטים בסמ"ך גם בסוף, שזהו לשון יחיד – להישמר מהם, ומכבדם כר"ג. כבדהו וחשדהו.

והקורא לחבירו עבד או רשע, או מחרף ומגדף בשאר חירופין וגידופין, חייב נידוי קנס. ואפילו לילדים קטנים, לא טוב לחרף ולגדף. ובפרט אם אומר להם ארורים, שבו נידוי. ואם אומר להם חמורים, או איזה שם משמות בהמות וחיות טמאות, גורם שתאחו הקליפה הנקראת באותו שם בנפשו. ורבים אין נזהרים בזה, וקורים חמור או כלב. לפעמים כועסים על הילדים, ואומרים להם ביטויים של גנאי, והדבר ח"ו מזיק, הוא גורם שנדבק אליו הדבר הזה.

וצריך להודיעם כי נפש הם חובלים. לכן יזהרו ולא ישמע על פיהם שמות טמאים.

עד כאן, הדברים ידועים. זה מובא גם בשם ספר שני לוחות הברית, וגם אני הקטן הבאתי זאת בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [סי' קל"ט סעיף י"ח דף שי"ג], כי יש להיזהר שלא להגיד לילדים איזה דברים טמאים, כגון חמור וכדומה, כי ח"ו יכול להיות שבגלל זאת זה יידבק לו אל הנשמה, והדבר ישפיע לרעה, חלילה.

כעת הוא מוסיף משהו, שאינני יודע האם ישנו לכך מקור. כנראה שהוא עצמו המקור. בעל פלא יועץ הוא גברא רבה, מגדולי ישראל, מקובל על כולם, אבל חושבני כי ישנם מעט דברים שמסתייגים ממנו. בבחינת 'לא טובה העצה אשר יעץ הרב בפעם הזאת', במחילת כבוד תורתנו הרמה. כמו שהעליתי בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר הלכות יולדת סימן קנ"ו אות י' ד"ה והנה.

עכ"פ בענייננו הוא מוסיף ואומר כך, ומה מאד צריכים ליזהר הדרשנים, שלא לבזות את הרבים. וכשדורשים באיזה דבר שאין נזהרים בו, אפילו אם כתוב בספר ורבים מעמי הארץ עושים כו"כ

שערי יצחק – השיעור השבועי

הבאתי אז מהספר מנחת יהודה, שהוא שאל נשמה אחת, והיא ענתה לו כי הקדיש בזמנים הללו, איננו עוזר הרבה כמו בעבר. ואמרת ע"ז, שזהו כיון שאומרים את הקדיש כמה ביחד, ע"כ אין לזה טעם וריח.

וחיפשתי במנחת יהודה ומצאתי לע"ע [עמ' ק'] שהקדיש בזמנינו, אין אומרים אותו כהוגן וכראוי, אלא בהבלעה ובחיסור אותיות, ופסולים הם. ומה גם שהאומרים אותו רשעים ומחללי שבתות עכ"ל. הגם שהם בניו של אברהם אבינו, אבל הם רשעים.

ומבואר שהבעיא בקדיש הוא, כיון שלא אומרים אותו כראוי, ולא מחמת שאומרים ביחד.

הוא טוען, למה הבאתי זאת כראיה לכך שלא אומרים קדיש ביחד, הרי שם המדובר על סיבות אחרות.

ואכן כך נראה באופן שטחי, כפי שהוא אומר. אבל אני בכל זאת לקחתי את זה לעניין דלעיל, כי נראה לי – למרות שמהר"י פתיה לא כתב זאת במפורש – שזהו מה שגרם לכך, שאומרים זאת בחיסור אותיות ובהבלעה. מכיון שאומרים זאת כמה ביחד, אזי אומרים זאת בלי השגחה והקפדה. הדבר מצוי, בגלל שאומרים כמה ביחד. נכון שמהר"י פתיה לא התריע מפורש על כך, אבל לפי ענ"ד זהו מה שגורם.

בהמשך הוא כותב כך, ועכ"פ לעצם מה שהעיר כת"ר שהרבה פעמים כשאומרים ביחד נוצר בלבול בקהל וכו' ויוצא שכרם בהפסדם. ודאי שיש לתקן מנהג זה, וכבר התריע ע"כ הגר"צ מוצפי בשו"ת מבשרת ציון [ח"ד סי' נ"ו] שאחד מאריך ואחד מקצר, ואחד בקו"ר ואחד בקול נמוך, והקהל לא יודעים מתי לענות אמן, ונכנסים בספק אמן יתומה וחטופה וכו'.

הנה רואים, כי גם מהרבנים הספרדים כותבים, שהדבר גרם אצלם הרבה מכשולים. מצד אחד, הדבר פתר בעיני, כיון שלפעמים ישנם יתומים רבים אשר רוצים לומר קדיש. אבל מצד שני, ישנה בעיני של אמן יתומה, או לא עונים כפי שצריך.

ולכן הביא עצה בשם הקונטרס היחיאלי (למהר"ר יצחק אלפיייה) שאחד יאמר בקו"ר,

– הם אומרים איזה דבר לציבור, שהוא לא נזהר בכך. כגון שכתוב בספרים, ז'רבים מעמי הארץ עושים כך וכך. אל תגיד זאת, כיון שבכך הינך מזלזל בציבור – הם ישנו לדבר בלשון נקיה, ויאמרו ז'רבים מהמון העם' וכדומה. אפילו אם אתה קורא מתוך הספר, כאשר האנשים שומעים זאת, הדבר פוגע בהם. על כן, תגיד מ'המון העם'. לעולם ידבר אדם בלשון נקיה, באופן שלא יהא צד בזיון ולא ימצאו מקום להקפיד.

אם אתה קורא מתוך הספר, תעשה קרי וכתוב'. תקרא משהו אחר.

קצת לא ברור לי העניין הזה. חושבני כי כאשר כתוב בספרים לשונות חריפים, למשל מה שמהר"י"ץ כותב [הובא בפסקי מהרי"ץ הלכות סוכה אות כ"ז, עמ' פ"ט] וז"ל, לא כמו הבערים בעם, שמדמים שהם פטורים כיון שאין להם פת לאכול. הבערים בעם' חושבים, שהמצוה היא רק לאכול בסוכה, ולגבי דברים אחרים הם לא יושבים בסוכה. הוא כותב בלשון קשה. וכי אסור להגיד זאת בפרהסיא בציבור? כי בכך אתה פוגע באנשים השומעים? לכאורה, אדרבה. העניין הוא לזעזע, לדבר בלשון קשה, אולי ע"כ יכנסו הדברים בליבם. נראה כי ישנו כאן צד שני למטבע.

על כן, כאשר בעל שולחן הטהור כתב בלשון כזאת חריפה, וקראנו זאת בפני הציבור, נלע"ד דשפיר דאמי.

תשובה למכתב נוסף, לגבי הנאמר אז בשיעור בעניין דלעיל. וחיוק מנהג אבותינו נע"ג, כי רק אחד אומר קדיש.

קיבלתי מכתב נוסף לגבי העניין דלעיל, מידידנו הרה"ג אליהו עבוד הי"ו מרכסים ת"ו – הוא חיבר כמה ספרים – שכתב אלי בזה"ל, ב"ה. לכבוד מרן הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א.

ברכת יישר כח על השיעורים הנפלאים מדי שבוע בשבוע הערוכים בחריפות ובקיאיות בטוב טעם ודעת. יישר כוחו לאורייתא.

בעלון פרשת שופטים [עמ' 22] הביא כת"ר שליט"א בשם הגה"ק מהר"ר יהודה פתייה, שהיום הקדיש אין לו ערך. עיי"ש. וכנראה כיון שנאמר בקהילותיהם בלא טעם וריח עכ"ד.

והשאר יאמרו בלחש עיי"ש. והוסיף שלדעתו עדיף שאחד יאמר קדיש, וכמ"ש בכהח"פ [י"ג] וחס"ל [סי' נ"ו] ושו"ת עולת יצחק [ח"ב סי' נ"ג] ועוד. אמנם מנהג הספרדים שכמה אנשים אומרים ביחד, אבל יש לזהר לאמרם באופן שוה, ושלא יהיה אחד מקצר ואחד מאריך, וגם קולם ישמע בשוה עיי"ש.

[ויש מקומות שעומדים כולם ליד הבימה, ואומרים את הקדיש יחד שוה בשוה].

ביקרא דאורייתא

אליהו עבודי, רכסים.

במכתב שני, ששלח לאחר מכן, הוא כותב כך, בנוסף למה שהבאנו במכתב הקודם לעניין אמירת קדיש ע"י כמה אנשים ביחד, כעת ראיתי שכ"כ באורך גם הגרע"י זצ"ל בחזון עובדיה אבילות [ח"א עמ' של"ד] וכ"כ הפסקי תשובות [סי' קל"ב] שהתפשט המנהג גם אצל הספרדים וגם אצל האשכנזים, שכל האבלים אומרים ביחד את הקדיש, ואדרבה זה עדיף טפי שבזה מונע מחלוקות ומריבות מי קודם למי עיי"ש.

אמנם הבהירו בדבריהם, שכל האמור דוקא שאומרים את הקדיש יחד בקול שוה, לא ממהרים ולא מקדימים זה את זה, דאל"כ הוי כחוכא ואטלולא ויוצא שכרם בהפסדם, ומן הראוי שיעמדו כולם במקום אחד, כגון ליד הבימה, ויאמרו יחד ע"י ששומעים זה את זה יוכלו לומר ביחד. או שאחד יאמר בקו"ר, והשאר בקול נמוך (כמ"ש הבא"ח פרשת ויחי) עיי"ש. אבל אה"נ אם לא מצליחים לומר את הקדיש בצורה טובה כנ"ל, משמע שעדיף שאחד יאמר קדיש, וכמ"ש כת"ר שליט"א שכן מנהג תימן מעיקרא, וכן תלמידי החזו"א ועוד.

ידוע כי גם החזון אי"ש התנגד לכך, שלא יגידו שני אנשים קדיש ביחד. אין שני שלוחי ציבור.

לגופו של עניין, כך נאה לנו, וכך יאה לנו, לשמור את המסורת. ב"ה אנחנו מחזיקים את המסורת הקדומה הנהוגה בעם ישראל מקדם קדמתה. כיום, אצל העדות האחרות, הכל התבלבל. למשל אנחנו אומרים את הזמירות ואת ק"ש ביחד, ואת ברכות ק"ש הש"צ אומר בקול רם, אולם אצלם

הכל התהפך. מה שצריכים לומר הציבור ביחד, אומר רק אחד. ואת הקדיש, אומרים כולם ביחד. ואת הזמירות, אצל הספרדים רק אחד אומר בקול. הספרדים נשתנו לאין ערוך. רק אנחנו [התימנים] שומרים על המסורת המקורית, ועל כך צריכים הם להגיד לנו יישר כוח. צריך לחזק את הציבור שלנו. ישנם כאלה אצל האשכנזים, שאפילו את קדושת יוצר, ובא לציון, הציבור לא אומרים ביחד, כמו שהתריע על כך בגשר החיים. וכבר אינני מדבר, על אלה שמסתובבים בעת התפילה, ימינה ושמאלה. אחד אומר ברוך שאמר, והשני אומר ובא לציון. אין סדר בתפילה. ע"כ אני אומר, כי חשוב מאד שהתפילה תהיה בצורה מכובדת.

ראיתי עכשיו כי גם אצל חסידי הבעש"ט – בעבר – הדבר היה כך.

יצא לאור קובץ 'עץ חיים' האחרון, של באבוב ניר יורק, אלול התשפ"ד, מישהו [הרב אהרן מאיר מייזליש יצ"ו מברוקלין] כתב ב'מכתבים למערכת' כך, בעניין מה שהאריך הרב חיים שלמה לערנער שליט"א בקובץ ט"ל, שהמנהג בעיר צאנו עד לתקופת המלחמה היתה, שאין ב' אנשים אומרים קדיש (יתום) ביחד, ורק היו חולקין ביניהם, וכפי מה שהתבטא מרן הדברי חיים ז"ל, וכי בחנם טרחו הפוסקים לסדר חלוקת הקדיש מי בא קודם וכו'. הרי כתוב כללים, מי ומה.

ושמעתי מפי כ"ק מרן אדמו"ר עט"ר שליט"א שהעיד אביו הגה"צ מדאמבראווא זצ"ל שהיה יליד צאנו, שזכר שביום היאר-צייט של רבינו מרן הדברי חיים ז"ל, ושהו שם ביחד ב' בניו הקדושים של רבינו, ה"ה הרה"צ רבי' ישעיה מטשחוב הי"ד ואחיו הרה"צ רבי שלום אליעזר מראצפערט הי"ד, ולא די שחלקו ביניהם התפילות לפני העמוד, אלא אף הקדישים חלקו ביניהם, ולא אמרו ביחד, רק א' אמר קדיש א', והב' אמר קדיש שלאחריו, ע"כ שמעתי מפי רבינו שליט"א.

ולכן מאד תמוה מה ששינו לאחרונה, לקבץ אנשים האומרים קדיש במקום אחד, ואומרים שם ביחד הקדיש, בתואנה בכדי שישמע קול האומרים קדיש ביחד ויכלו לענות הציבור ביחד. ותמ"ה תמ"ה אקרא, הלא אמירת קדיש הוא

ללשה"ק. העורך] היה כדאי לחכות את כל הזמן הזה, להגיד כזה קדיש.

[לגבי הדברי חיים מצאנז, יש לברר האם גם בלויה רק אחד הבנים אומר קדיש. בזמנינו כמדומה מנהג כל האשכנזים שכל הבנים אומרים אז קדיש ביחד. ולפי מנהגינו אין אומרים אז קדיש כלל, אלא רק אחרי הקבורה, וגם אז הרב אומר]. איתמר.

*

גם ידידנו הרב נועם עובד הי"ו, שלח אלי בזה"ל, בס"ד. לכמוהר"ר יצחק רצאבי שליט"א.

שלום רב. אחדשה"ט.

מוצא אני לנכון לשלוח את הסיפור המצ"ב לכת"ר שליט"א, משום שאפשר שיהיה עניין להזכיר פרטים ממנו בשיעור וכדו', ע"מ לחזק מנהג אבותינו בעניין אמירת קדיש ע"י אדם אחד בלבד. מעשה זה פורסם בעלון 'וכל מאמינים' שע"י ארגון 'בני אמונים' [פרשת כי תבוא 297].

לא אקרא בפניכם כעת את כל הסיפור הארוך, בעניין 'אמן ותפילה', היו שנים שהיו אמורים להגיד קדיש וכו'. אקרא רק קטע אחד מן הסיפור, האלמנה סיפרה כי התגלה אליה בחלום בעלה המנוח, כשהוא אומר לה בפנים זעופות, 'וכי לשם מה אני צריך את הקדיש של יוסי? הלא מוטב שלא יאמר קדיש כלל, משיאמר זאת בצורה כה משובשת וקטועה'.

בתחילה היא לא התייחסה לחלום, אולם לאחר שהוא שב ונשנה במשך ארבעה לילות רצופים, היא החליטה לעשות את כל המאמצים כדי למצוא בעבור בנה מניין ראוי יותר. והנה, הפלא ופלא, מאותו יום שבו החל הוא להתפלל במניין 'שלי', יותר לא הוסיף בעלה לבוא אליה בחלום כלל.

*

כדאי לצרף גם את מה שכתב הפלא יועץ בע' אמן, צריך לומר הקדיש בנחת, כדי שלא לגרום ביטול עניית אמן אחר 'שמיה דקודשא בריך הוא', שנמצא שחוטא אחד יאבד טובה הרבה וכו'. ובהמשך כתוב שם עוד, זה שאמרנו לומר בנחת, כדי שיענו אמן אחר 'שמיה דקודשא בריך הוא', אי אפשר להתקיים, אלא כשאומר קדיש

במקום תפילה והאומר הוא בגדר ש"צ, וכי יעלה על הדעת להעמיד כמה חיובים או בעלי תפילה לפני העמוד מחמת איזה סיבה שהיא, הלא לזר ונכר ייחשב זאת.

וכמה טרחו הפוסקים ליישב אמירת קדיש ע"י כמה אנשים ביחד, שנהגו כן בדוחק בכדי שלא לבוא לאנצויי. ועיקר הישוב שהעלו הפוסקים הוא, שנעשו הסובבים האומר קדיש כמניין בפני עצמם, ונחשב כאילו מתחלק מניין ביהמ"ד לכמה מניינים, ונעשה כל אחד כש"צ לעומדים סביבו. וביותר בביהכ"נ גדול עם הרבה מתפללים, הדבר מתקבל על הדעת ביותר ומתיישב מנהגנו שפיר.

אמנם לקבץ כולם כאחד וביחד לומר קדיש, הרי הוא היפך מיסוד דין ש"צ הנהוג אצל היראים וכפי המסורת המקובלת מסיני, וכדאיתא בדברי חז"ל שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור, אמנם חס ליה לזרעיה דאבא להעמיד יותר מש"צ א' לציבור בבית הכנסת, בבת אחת. (מלבד מה שיש עוד סיבות למנוע לנהוג כזאת, ואכהמ"ל).

חשוב לדעת זאת. כי אם נשתנו דברים, זה 'חדשים מקרוב באו'.

ומעניין לעניין, שמעתי מהרה"ח מו"ה פינחס אלימלך ווייסמאן שליט"א ששמע מאביו הרה"ח מו"ה מאיר ע"ה שסיפר לו אביו הרה"ח מו"ה יוזפא ע"ה, שאביו זקנו הרב החסיד רבי פינחס אלימלך ווייסמאן זצ"ל [שכ"ק מרן מהר"ש זצ"ל] היה רגיל לספר על גודל נדיבותו ונדע ביהודה ובגויים להבדיל – שמו לשבח ולתהלה, עד כדי כך, כשהיו שולחין מכתב למדינת אונגארן מחוצה לה, היה מספיק לכתוב על המכתב שמו בלבד – מדינת אונגארן, והיה המכתב מגיע ליעדו].

עכ"פ בהיותו בשנת האבל על אחד מהוריו, חשק לו לומר קדיש בפני מרן הדברי חיים זצ"ל שיענה על אמירתו. והיה לו להמתין על תור לומר קדיש, תקופה ארוכה של כמעט ג' חדשים, עד שיגיע חלקו לומר קדיש. וכשבא תורו, העמיד עצמו סמוך למרן רבינו הקדוש זצ"ל, ואמר קדיש בדחילו ורחימו וברוב התעוררות. כשסיים פנה אליו מרן ז"ל ואמר לו, [מתורגם מאידיש

ביחידות. אבל כשאומר עם רבים, אי אפשר לזוהר בזה, לפי שיהיו אלו מקדימים ואלו מאחרים, וגנאי הדבר וכו' יעו"ש.

[בשיעור וישב הערתי על דברי הפלא יועץ דלא יגרע אפילו יום אחד כל ימי חייו מלומר קדיש, כיצד יתכן הדבר במציאות, הלא בהרבה בתי כנסיות יש רבים שאין להם אב או אם, באופן שאי אפשר לחלק ביניהם את הקדיש בכל יום ויום ע"כ. וכעת נתתי לב שהדבר יתכן לפי מנהגם שכמה יתומים אומרים קדיש יחד, ועיין מה שכתב בערך אמן. איתמר].

תוספת דברים בעניין אמירת קדיש יתום כל י"ב חודש.

מאחר שאנחנו מדברים כעת בעניין הקדיש, נזכיר גם את מה שהבאנו בעבר [וישב התשפ"ה] את דברי מהר"ר אברהם, בנו של גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א, שהכריע לומר קדיש יתום, כל י"ב חודש. ואמרנו כי לא נתקבל המנהג. הארכנו בס"ד על זה.

אני קצת מתפלא, כי הוא היה צריך להזכיר את דברי אביו מהרי"ץ. לפי שהאמת היא, כי גם מדברי מהרי"ץ נראה כך. בדברי מהר"ר אברהם בנו ראינו כי הוא מסתפק, הוא לא היה יודע האם לומר י"ב חודש או י"א חודש, לא ידענו כמאן נעביד, והוא בסוף מכריע מעצמו, כמו שהבאנו. לכאורה מדברי מהרי"ץ נראה, שהיה פשוט כי זה י"ב חודש. וגם לגבי דברים דומים, לפי מה שהוא כותב.

מהרי"ץ כותב בעץ חיים [דף ק"מ ע"א] בזה"ל, טוב לבנים בתוך שנת אביהם או אמם, להפטיר בבית הכנסת, וכן יהיה למת נחת יתירה, כדאיתא בזוהר חדש מעשה דההוא יודאי וכו', ואשרי המכבד את הוריו.

ישנו שם מעשה באריכות, שבגלל שהבן אמר הפטרה, הוא הציל את אביו מגיהנם. לכן ישנו עניין, לא רק לומר קדישים, אלא כמו ששם מדובר על ההפטרה. 'הפטרה' ו'נפטר', כנראה יש קשר בין המלים, זהו אותו שורש. וגם ישנם כאלה האומרים שזהו צידוק הדין, בברכה לאחר מכן אומרים 'צור כל העולמים', ובוהו הוא מצדיק את

הדין. ישנם עוד טעמים לכך, כמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת בראשית.

עכ"פ לשון מהרי"ץ הוא, 'בתוך שנת אביהם'. משמע, שנים עשר חודש. אם זה היה רק י"א חודש, הוא היה צריך לכתוב זאת במפורש. וא"כ היה לו למה"ר אברהם להסתייע מזה.

אותו הדבר בעץ חיים דף קמ"ז ע"א, לגבי ערבית במוצאי שבת קודש, נוהגים לחזר להעמיד יתומים על אב ואם תוך י"ב חודש להתפלל במ"ש, כי אז הוא זמן החזרת נשמות לגיהנם. וכשהבן אומר קדיש וברכו, פודה אביו מגיהנם, כמו שלמדנו ממעשה דרע"ק עם בן המוכס (וכ"כ רמ"א בי"ד, ועיין בנימין זאב סי' קס"א ור"א). דיברנו על כך בעבר [בשיעור מוצש"ק לך לך התשפ"ב].

אמנם אולי נכלל במה שמהרי"ץ התכוון, בציונו לספר 'בנימין זאב', כי שם בסימן קס"א כתוב שנוהגים לומר קדיש רק י"א חודש. אך אינני יודע. אין זה מוכרח, כי יש שם עניינים נוספים. הוא אומר, לעיין.

עכ"פ במפורש כתב, 'תוך שנים עשר חודש'. משמע, שהם היו עושים זאת, גם בחודש הי"ב.

וכן נראה גם מדברי מהרי"ץ שבגליון תכלאל עץ חיים כתי"ק שיצ"ל בצילום מהדורת קרואני, והעליתיהו כבר בס"ד בשיעור חקת התשע"ט בש"ל ריש דף ח', ד"ה אחר, השנה היא י"ב חדשים, לח' מדורים דגיהנם וכו' נמלטים בזכות אמירת הקדיש וכו' יעו"ש"ב, שמע מינה כי היתום אומר קדיש שנים עשר חודש, מזה שהעלה זאת מהרי"ץ בשתיקה גמורה.

וכן נזכר בפשיטות בדברי ספר דעת חכמה, שהעלה מהרי"ץ בתשובותיו פעולת צדיק חלק ב' סימן רס"א, ולא העיר עליו מהרי"ץ כלום.

מה שנראה לי הוא, כי אכן המנהג נשתנה. דהיינו, היו דורות שנהגו י"ב חודש, אח"כ ראו כי הדבר מביא פגיעה וזלזול באב ואם, כביכול הוא מחזיק את אביו או אמו רשעים, שהם בגיהנם, כי 'משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש', לכן ירדו לי"א חודש.

הרי המנהגים הללו, הם אינם מנהגים קדומים. כפי שאמרנו בזמנו, כל עיקר המנהג הזה, לא היה בעבר. א"כ בשלב הראשון אמנם הנהיגו והתקבל

טעון עצים על כתפיו, והיה מרהיט בהם כסוס וכו' [עיינן כל המעשה באורך, בשיעור מוצש"ק שלח לך התשע"ט].

בהמשך כתוב כך, שאל על בנו. אמרו, הרי הוא ערל ואפילו במצות מילה לא עסקו בו. מיד תפסו רבי עקיבא לבנו, ומל אותו, והושיבו לפניו ללמדו תורה, ולא היה לומד. עד שישב עליו בתענית ארבעים יום. יצתה בת קול ואמרה, על זה אתה מתענה? אמר, הן. וקרא באל"ף בי"ת, עד שהוליכו לביתו, ולימדו ברכת המזון, וקרית שמע, ותפילה, והעמידו והתפלל בצבור ואמר 'ברכו את ה' המבורך', וענו אחריו 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד'. באותה שעה התירוהו מן הפורענות. ובא אותו האיש בחלום ואמר לרבי עקיבא, תנוח דעתך בגן עדן, שהיצלתני מדינה של גיהנם. מיד פתח רבי עקיבא ואמר 'ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור' (תהלים קל"ה, י"ג).

כאן, וגם בשאר ספרי חז"ל, לא כתוב בכלל, שקבעו לומר זאת וכיוצא בזאת במשך שנה. משמע כי אפילו בפעם אחת, הראשונה, זה כבר עזר.

עכ"פ מעיר על המדרש הנז' לעיל, הרב זכריה עצאמי זצ"ל [בפירושו על מנורת המאור, הנקרא שמן המאור שם בדף נ"ה], ונהגו לומר קדיש י"א חודש, שלא להחזיק אביו ואמו ברשע, כי משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש. אמנם הוא כמקור מציין את החכמת אדם, בכלל קע"א, אבל רואים במקומות אחרים כי הוא בקי ויודע את המנהגים בקהילותינו, הוא ציין את המקור שם זה כתוב, אבל ברור שהוא מתכוון כי גם אצלנו המנהג כך.

השלמה לגבי ההבדל שבין החולם לבין הצירי, ודחיית הטענה כי הדבר בא לארץ תימן מארץ בבל.

דבר נוסף, לגבי מה שדיברתי בס"ד [בשיעור מוצש"ק וישב התשפ"ה] בעניין החולם והצירי. אמרתי בזמנו כי שמעתי את זה בשם 'כתר תימן', ושלא מצאתי זאת שם, אולם השבוע נתברר לי הדבר, באמצעות בעל הדבר, הוא הבחור החשוב ישראל מאיר הי"ו, בנו של ידידנו הותיק הרה"ג אלעזר יוסף הי"ו. התברר כי הדבר כתוב ב'כתר

כך, ולאחר מכן ראו צורך גדולי הדור לשנות את זה. נשאר מיעוטא דמיעוטא שעושים י"ב חודש, אבל רובם ככולם חשו לכך, כי יותר כדאי שלא לזלזל בכבוד אב ואם. מאחר שהמדובר הוא לגבי מנהגים שאינם עתיקים, שאין לכך בסיס בהלכה בש"ס ובפוסקים, אזי שפיר ישנם דברים שנשתנו, ומקובלים הם עלינו.

כמו למשל דומה קצת לכך, בעניין העפר בברית מילה, מהרי"ץ כותב [בעץ חיים דף קע"ח ע"א] בזה"ל, נהגו לתת את הערלה בעפר, וטומנין אותה שם. וכן הוא בפר"א, שמביא מהר"י אבוהב בדרשותיו, וכ"כ בש"ע סי' רס"ה, ובתולעת יעקב משם הזוהר, והסוד ונחש עפר לחמו.

וכתב רמ"א, וכן רוקקים דם המציצה אל תוך העפר, ע"ש בשם יש מקומות.

אומר על כך מהרי"ץ, ובמקומינו לא נהגו כן, אלא מוציין לתוך כלי שאין בו עפר, וכן נר' לפי הזוהר שמיני דף מ"ג ומ"ד, דלא דמי דם לערלה, וכן מוכח להדיא במדרש הגדול שחיבר רבינו הרמב"ם בפ' בלק בפ' מי מנה עפר יעקב ע"ש.

בא הענף חיים [דף י"ח אות כ"ד] ואומר, ועתה נהגו לרוק דם המציצה אל תוך העפר, כסברת רמ"א ז"ל, ואפי' בשבת, ולית ביה משום מגבל, כיון דאינו מערבנו וכו'. כיון שלא מערבבים זאת, זה לא נחשב גיבול.

האם מישוהו מכיר, ששמים את הערלה בתוך כלי בלי עפר?

אלא מאי, נשתנה המנהג. בזה לא מקפידים. הענף חיים אפילו לא רומז שום ערעור, כי אלו דברים שאינם כ"כ מיוסדים על מנהג קדום, שאם משנים אותו אזי כביכול אנחנו לא הולכים בדרך של אבותינו. יש כח לגדולי הדור, לשנות כמה דברים, מן הסוג הזה. ומנהג ישראל, תורה הוא.

ולגבי ההוכחה ממדרש הגדול, כבר כתבנו בעיני יצחק על שע"ה הל' ברית מילה [סי' קנ"ט אות ל"ח ד"ה ומה], שהדבר צריך עיון וכו' יעוש"ב.

*

ראיתי גם בספר מנורת המאור [פרק ט'], בשם מדרש ר' תנחומא, מעשה ברבי עקיבא, שהיה מהלך בבית הקברות ופגע בפחם אחד, שהיה

תימן, במהדורא החדשה. והוא הביא לי כעת את זה. יישר כוחו.

כתוב שם כך, אחד הדברים שהולכים ומשתכחים בעו"ה, הוא ההבדל בין הקמץ לחולם. כידוע אבותינו נ"ע הקפידו מאוד להבדיל בין הקמץ לחולם, בצורה כזאת שאת החולם קוראים במבטא עמוק ועבה [?] יותר מאשר הקמץ, וכיום לצערנו הרב רבים קוראים אותם בלי שום הבדל וממש כצורה שווה, והדבר חמור כיון שבהרבה מקרים נוצר מצב של שינוי משמעות, כגון רעה-רעה, עונה-ענה, והרבה כיו"ב ואכמ"ל.

ישנם אנשים מקרוב, שאינם מבדילים בטעות בין קמץ לחולם. במקום להגיד אהרן, הם אומרים אהרן. וכן עולה, אשם.

יש שנוהגים לבטא החולם כצרי, והוא שיבוש גמור, ומשנה המשמעות ברוב המלים, והרבה פעמים נשמע ח"ו כמחרף ומגדף ר"ל. וראיתי לאחד מחכמי תימן (אם זכרוני אינו מטעני הוא מארי יחיא משרקי זצ"ל בנו של בעל שתילי זיתים) שכתב, שאלה שהוגים החולם כמו צרי, טעות בידם ואין לזה שום מקור ע"כ.

והנה הגיעה שמועה לאזני, שהמקור לשיבוש הנ"ל, הינו כתוצאה מכך שהגיעו כמה משפחות מבבל לתימן, והמנהג אז בבבל היה לבטא את החולם כצרי, כדרך שפת המדינה (ארמית), שכידוע בארמית אנו מוצאים בהרבה מקרים שהחולם נהפך לצרי, כגון שמו-שמייה, עבדו-עבדיה וכו', ומשם פשט השיבוש לכמה מקומות בתימן. והראיה, שבמקומות הריכוז הגדולים של יהודי תימן, לא היה ולא נמצא כדבר הזה, לא בלדי ולא שאמי. ועוד שאלתי וביררתי אצל אנשים ממחוז שרעב שבתימן, ואכן הם אישרו את הדברים הנ"ל שכך היא קבלתם, שמוצאם מבבל וכנ"ל. ואע"פ שאין בכונתי לומר לשנות ממסורת אבותם, עכ"ז לחיבת האמת כתבתי זאת, וכ"א יעשה כפי שזורהו רבו.

הוא קצת נזהר, אבל ברור שאכן הדבר טעות. זאת לא 'מסורת אבותם'. אולם הוא נתן להבין, שיש מקום לומר שזאת 'מסורת' מבבל, כי בבבל ככה זה.

לפי דעתי, הדבר לא היה ולא נברא. זה לא נכון. כי מה שבארמית מצוי לפעמים שהחולם נהפך לצרי, זכור לי שישנן דוגמאות הפוכות, צריכים רק למצוא את זה. אבל למשל בפרשת השבוע – מה ששמתי לב, מה שראיתי – לגבי הפסוק [בראשית מ"ו, ל"ב] וְהָאֲנָשִׁים רֵעֵי צֹאן, התרגום הוא רֵעֵן עָנָא. א"כ רואים ההיפך, שאת החולם הוא עשה קמץ. וכן בהפטרות השבוע, לגבי המלה 'לעולם', התרגום הוא 'לעלם'.

אין קשר. ארמית זה ארמית. הדבר אינו מראה, שבבבל עשו את החולם כמו צרי. והרי יש שם בודאי הרבה תיבות בחולם.

הערה מהקהל: גם אין 'לא' בחולם. תשובת מרן שליט"א: נכון. 'לא' בלשון הקודש – לשון שלילה – זה בארמית 'לא', בקמץ. ישנם הרבה מלים. הניקוד משתנה, בלי קשר.

יש מן השרעבים האומרים, לגבי מבטא האות קו"ף שלהם, שזה כמו העיראקים, בשביל זה – אינני יודע האם זאת השערה, או שישנו לכך בסיס – הם כביכול באו לתימן מעיראק. מבבל. דבר זה אולי יכול להיות, אבל החולם והצרי לא קשור לזה.

כפי שאמרתי בזמנו, הראיה היא כי במחוזות שלנו, גם הנשים אומרות את החולם צרי. מי שאינו לומד, הוא לא יודע. צריכים ללמוד את זה. המארי צריך לעמול על זה. הרי החולם, הוא בין הצרי לקמץ. אה, או, א. זה קרוב, א"כ הטועים לוקחים זאת, או מדאי למעלה, או מדאי למטה. מחוסר תשומת לב, הדבר השתבש. זאת לא 'מסורת', אלא שיבוש.

ביאור דברי הגמרא בעירובין [דף י"ג ע"ב] מדוע לא נפסקה הלכה כרבי מאיר בכל מקום, כי לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. ובירור המובא בספרים הקד' בשם האר"י ז"ל כי לעתיד לבוא תהיה ההלכה כבית שמאי, ביאור דברי הגר"א וסרמן זצ"ל בעניין זה, ושתי תשובות לשאלה כי לפי דבריו צריך שתהיה הלכה גם כן כרבי מאיר לעת"ל.

בגמרא עירובין [דף י"ג ע"ב] מובא כך, א"ר אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר כמותו. ומפני מה לא

כאשר הולידו הרבנים הנ"ל, אלא דבשאר תנאים חוץ מר' יהודה ור' יוסי לפעמים יהיה הלכה כמותו ולפעמים לא, וכדחזינן דבכמה דינים פסקינן כר' מאיר וכו' יעו"ש.

כאשר ישנה מחלוקת בין רבי יהודה לרבי מאיר, הלכה כרבי מאיר. ברם, למה לא הלכו כמותו בכל מקום? הרי הוא מעל כל חכמי דורו? התשובה היא, 'שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו'.

לכאורה, מהי התשובה?

ישנה מחלוקת, רבי יהודה אומר אסור, ורבי מאיר אומר מותר, וכל אחד מסביר את דעתו, מהו השיקול שלו. אתה – רבי יהודה – לא הבנת, לא ירדת לסוף דעתי. אתה חולק עלי, אבל אינך יודע מה אני אומר. נו, וכי בשביל זה, תהיה ההלכה כמותו? הרי לא הבנת אותי.

אם הפירוש היה ככה, אזי הדבר בכלל לא היה מובן. אבל הפירוש הנכון הוא לא כך. הפירוש הוא, 'שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו, כפי שמסביר רש"י שם, לא יכלו להבין, באיזה דבריו נכונים, ובאיזה אין דבריו נכונים. שהיה נותן דעת – זאת טעות, וצ"ל נותן טעם – מיושב והגון, על אין הלכה, כהלכה'.

לכל דבר, ישנן שתי פנים. תמיד ישנם שני צדדים למטבע. גם לגבי מה שכתוב בתורה, שהשרץ הוא טמא, מובא בגמרא בהמשך, תלמיד ותיק היה ביבנה, שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים. בודאי שהשרץ טמא. אפילו אם תגיד ק"נ טעמים, בכל זאת התורה מטמאה אותו. אבל, גם זאת 'תורה', להגיד כי ישנו צד שני למטבע, ואעפ"כ התורה מטמאתו וכו'.

אם כן, יש ויכוח בנושא מסויים בין גדולי ישראל, זה אומר כך וזה אומר כך. רבי מאיר הסביר את שני הצדדים בצורה כ"כ נפלאה, עד שאינך מבין למה זה שוקל יותר מזה? מדוע בכל זאת ההלכה היא כך? את העומק הזה, את 'העוקץ', להבין את הדבר עד הסוף, את זאת הם לא קלטו. רבי מאיר יכול להסביר, דבר שהוא נכון ודבר שאינו נכון, ונראה לכל החכמים, כמה שהם גדולים, כי הדבר שקול האחד מול השני. אם כן, למה לבסוף אתה

קבעו הלכה כמותו? שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו – גירסת עין יעקב, שלא עמדו חביריו על סוף דעתו – שהוא אומר על טמא טהור, ומראה לו פנים. על טהור טמא, ומראה לו פנים.

רבי מאיר, היה חריף עצום. כל חכמי דורו, לא היו בדרגא שלו. מובא במסכת סנהדרין [דף כ"ד ע"א], כל הרואה רבי מאיר בבית המדרש, כאילו עוקר הרי"הרים, וטוחנן זה בזה. נו, כזה גדול וגאון מפליא, מדוע אין ההלכה כמותו?

בספר יד מלאכי [כללי התלמוד, אות קע"ג] הסביר, כי זה לא שאין הלכה כמותו בשום מקום. הרי ישנן מקומות שכן ההלכה כמותו, כגון כפי שכתוב [עירובין דף מ"ז ע"א] הלכה כרבי מאיר בגזירותיו.

וזה לשון הירושלמי מלאכי, 'הלכה כרבי מאיר בגזירותיו, היינו היכא דרבי מאיר גזר, ורבי יהודה לא גזר. אבל היכא דתרווייהו אית להו דגזרינן, אלא דפליגי בפרט, אי הוי בכלל הגזירה או לא, במילתא דסברא, כהאיי גוונא הגם דהוי בדין הגזירה, לא אשכחן דהלכה כר"מ. ונשאר הדבר ככללין דקיימא לן, רבי יהודה ורבי מאיר, הלכה כרבי יהודה'.

עוד שם, בכללי הרי"ש [דף תק"נ אות תק"פ], קיימא לן [עירובין דף מ"ז ע"א] הלכה כר' מאיר בגזירותיו. ואשכחן נמי דרובא דסתמי דמתניתין, ר' מאיר נינהו. ואם כדבריהם לא הוה לן לפסוק כר' מאיר בשום מילתא, מכח מה שאמרו בפ"ק דעירובין מפני מה לא קבעו וכו', ובסתמא הוה להו למנקט אין הלכה כר' מאיר, משום דשמותי הוא.

אלא ודאי האמת הוא, דדוקא לגבי ר' יהודה ור' יוסי הוא דאין הלכה כר' מאיר, אבל לגבי תנאי אחרים אפשר שיהיה הלכה כמותו, ואפשר שלא יהיה, ולגבי ר' שמעון איבעיא לן וסלקא בתיקו, ולא מיפשטא כלל מההיא דפ"ק דעירובין לפי קוצר דעתי, דהתם הכוונה היא דכיון דגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו, מפני מה לא קבעו שיהיה הלכה כמותו בכל מקום נגד כל בני דורו, ואם כן לא נוליד מזה שאין הלכה כמותו נגד שום אחד מהתנאים,

על כרחנו, שהפירוש הוא כדלקמן. כיון שהדבר ידוע לפני הקב"ה, א"כ איך הוא נתן לחכמי ישראל לקבוע הלכה, לא בצורה לפי האמת לאמיתו. הרי כאשר פוסקים הלכה, פה בעולם שלנו, זאת סייעתא דשמיא.

צריכים לדעת, הגר"א אומר דבר מעניין, כי כל תלמיד חכם בעל הוראה אשר פוסק, יכול להיות לפעמים חילוקי דעות, לחכם הזה נראה כך ולחכם אחר נראה אחרת, ונראה לו לפי מה שהוא למד ועיין – לא שהוא סתם מוציא פסק מן השרוול, אלא הוא יודע את שרשי הדין, והוא נשאל מה הדין במקרה כזה וכזה – והוא מכריע כך וכך, כי ככה נראה לו. הוא דימה מלתא למלתא וכו', והגיע אל המסקנא. אבל ישנו חכם אחר, שהוא ג"כ למדן הדק היטב, והוא הגיע למסקנא הפוכה. איך זה?

אומר הגר"א, כי כאשר אותו החכם ידע את פנימיות התורה, הוא יבין כי מה שהוא פסק, היה לפי שורש נשמתו. הוא לא סתם פסק כך. ישנם דברים נסתרים וגבוהים. לפי שורש הנשמה שלו, הוא צריך להגיע למסקנא כזאת. והחכם השני, יכול להגיע למסקנא אחרת. שניהם בבחינת 'אלו ואלו דברי אלהים חיים'.

אם כן, למה הקב"ה עשה שלא יקבעו הלכה כר"מ? דהיינו, מה שלא קבעו הלכה כמותו, זה היה רצון ה'. ממילא מובן, שהדבר קשור האחד אל השני.

הגר"ח בן יהודע, וכן בספר בניהו, כתב את זאת, אבל בלי קשר למה שאמרנו, לגבי ההתחלה גלוי וידוע וכו'. הוא מסביר זאת בסתם, אבל נראה לי שהדבר חייב להיות, כי לפי הרישא חייבים להמשיך כך את הסיפא.

*

מפורסם בספרים, כי לעתיד לבוא, תהיה ההלכה כבית שמאי. המקור לכך – כולם מביאים זאת – בשם האר"י זיע"א. דיברנו על כך כבר בעבר [בשיעור מוצש"ק וישב התש"פ]. והסיבה לכך – זהו הטעם שבדר"כ מביאים בשם האר"י, הטעם המפורסם – כי אנחנו בעולם הזה, הנהגה שלנו היא הנהגה של בית הלל, הנהגה של חסד. בית

אומר שזה טהור? לא יודעים, ולא מבינים. הוא ידע מה שהוא מדבר, והוא הבין. אבל אנחנו, לא קלטנו את המשקל שהוא נתן לכך בסוף, להכריע שהדבר כך.

גם דבר זה, עדיין איננו מובן. כי אם הוא הכריע לבסוף ככה, והוא הבין יותר מהם, א"כ למה אין ההלכה כמותו? הרי רבי מאיר הכריע. הוא חלילה לא שיקר אותנו, כאשר הוא הכריע. אמנם אני אינני יכול להבין למה הוא הכריע כך, אבל הוא כן הכריע, הרי הוא צדיק ישר ונאמן, א"כ צריכים לסמוך עליו, ועל מה שהוא הכריע.

הגר"ח בספרו בן יהודע, שואל את השאלה הזאת, והוא אומר שזהו בכדי שלא תהיה לזות שפתים. דהיינו, יש אנשים אשר יראו שהדבר כך, והם יגידו, אם רבי מאיר אמר שההלכה היא כך, ואתם קבעתם כי ההלכה היא אחרת, מי אמר שהוא אכן התכוון שכך היא ההלכה? יהיו אנשים, 'מאיש שוגה ומפתי', שיחשבו כי ההלכה נקבעה בצורה לא מבוססת. כך הוא אומר.

קצת קשה לי לקבל את התירוץ הזה, כי מה איכפת לנו מאנשים שהם מחוץ לבית המדרש? שמא יגידו אנשים עמי ארצות, לגבי הלכה שרבי מאיר אמר, כי אולי זה היה רק פלפול, ושזאת איננה המסקנא? לא זכיתי לרדת לסוף דעתו הגדולה.

דבר נוסף שצריכים להבין, מה פירוש המלים לפני כן, 'גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר כמותו? לכאורה, הוא מעמיד את התחלת העניין, בכך ש'גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם'. הקדוש ברוך הוא יודע. נו, אמנם הקב"ה יודע, אבל חכמי ישראל אינם יודעים. א"כ למה אתה שואל, מדוע קבעו הלכה כמותו? הרי הם לא ידעו. מסתמא הם חשבו, כי הם כן בדרגא שלו. הקב"ה יודע שהם אינם כמותו, אבל אולי החכמים האחרים חשבו כי הם ג"כ באותה הדרגא שלו. כלומר, הקושיא אינה מובנת, לפי איך שהינך מעמיד בהתחלה, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו. ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו וכו', כי אנחנו לא ידענו שאין כמותו. רק הקב"ה יודע, לא אנחנו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וישנם כאלה האומרים, כי אין כוונת האר"י לימות המשיח, אלא לזמן שאחרי כן. גם במה שהאר"י אומר, ישנם כמה פירושים. ובכלל, יש אולי מקום לדון האם הדברים הם כפישוטם. אבל מכל הספרים רואים, שהדברים כפישוטם. כולם מבינים שזהו הפשט, כמו המלים כפי שהן, זאת היא המשמעות.

עכ"פ בדרך כלל מסבירים זאת כך, כי זהו עניין של מדת החסד ומדת הדין.

ישנם כאלה המסבירים, כי המדרגה של ב"ש היא יותר גבוהה משל ב"ה. אנחנו לא במדרגות שלהם. כך מובא בתוספות חדשים, בהתחלת מסכת אבות.

בשם הגאון רבי אלחנן וסרמן, מפורסם טעם הלכתי.

הוא כותב טעם, כי בעצם בית שמאי הם הצודקים, כיון שכתוב בגמרא יבמות [דף י"ד ע"א], בית שמאי מחדדי טפי.

הרי לכאורה, מהו הויכוח האם ההלכה כב"ש או כב"ה? מי הרוב? ישנו בתורה כלל, אחרי רבים להטות. בית הלל היו הרוב. א"כ מהו הויכוח? מה הנושא? מהי השאלה? בגמרא בעירובין [דף י"ג ע"ב] כתוב, שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה. הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה, אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כב"ה. א"כ מה בית שמאי מתווכחים? הרי הם המיעוט?

אלא התשובה היא, נכון שכתוב בתורה 'אחרי רבים', אבל אנחנו – בית שמאי – יותר חריפים. לכאורה זהו ג"כ שיקול. ישנו לכך משקל. יצאה בת קול, כדי להכריע את המחלוקת, ורבים אומרים כי הב"ק הזאת היא שהכריעה, ואפילו שבעצם לא בשמים היא, כפי שכתוב [בגמרא בבא מציעא דף נ"ט ע"ב] לגבי רבי אליעזר בן הורקנוס, שעמד רבי יהושע על רגליו ואמר 'לא בשמים היא'. התוספות שם אומרים, כי הדבר היה רק מפני כבודו של רבי אליעזר. וישנם בכלל כאלה האומרים, כי הב"ק לא אמרה שיעשו כמותו, אלא 'מה לכם אצל רבי אליעזר'. זאת היתה רק שאלה. בכדי לכבד את ר"א בן הורקנוס, יצאה בת קול, אבל לא שאכן ההלכה כמותו.

שמאי, זאת מדת הדין. אמנם הקב"ה רצה לברוא את העולם במדת הדין, זהו מה שהיה צריך להיות, אבל כיון שהעולם אינו עומד בזה, אנחנו לא יכולים לקבל את ההנהגה הזאת, הלואי שנעמוד במצב הזה, הנהגה של חסד. אולם לעתיד לבוא, כן נוכל לנהוג לפי מדת הדין, אם בגלל שיהיו מרוממים יותר, אם בגלל שלא יהיה יצה"ר, וע"כ ההלכה אז תהיה כבית שמאי.

שאלה מהקהל: המקור לכך הוא מהאר"י?

תשובת מרן שליט"א: כן. כל הספרים מביאים זאת, בשם האר"י. גם הגר"א אמר זאת. בנו מהר"ר אברהם, ג"כ מעיד ב'פירוש התפילה', שמעתי מאבא מארי, שלעת"ל תהיה הלכה כבית שמאי. וסימנך, בגבורות ישע ימינו [תהלים כ', ז']. ב'ישע' – דהיינו בישועה, יהיה 'גבורות'. מדת הגבורות.

ישנם כאלה המבינים, כגון הרמח"ל בספרו מסילת ישרים [סוף פרק כ'], כי הלכה תהיה כבית הלל 'לעד ולעולמי עולמים'. הדבר קצת מפליא. כי הרמח"ל, ג"כ ידיו רב לו בסתרי תורה. א"כ יכול להיות, אחת מן השתים. או מפני שהדבר אינו נמצא בכתבי האר"י הידועים, לכן אולי הרמח"ל לא ידע מכך. או שהוא הסביר, כי הדבר אנו כפישוטו.

או שהוא לא התכוון במלים 'לעד ולעולמי עולמים', עד ימות המשיח, אלא שבמשך כל הדורות הדבר לא ישתנה. אבל בימות המשיח, יהיה משהו אחר. הרי כתוב כי אם ב"ד רואה דברי מיעוט, הוא יכול לפסוק כמותו. כדתן בעדיות פרק א' משנה ה'. אבל פה קבעו, כיון שראו כי המחלוקת בין ב"ש לב"ה היתה כבידה מאד, רבתה המחלוקת ביניהם, הדבר היה קשה מאד לישראל. שתי בתי מדרשות, שתי כתות, בית שמאי ובית הלל. נראית התורה ח"ו כשתי תורות. לכן החליטו, כך נקבע, כי הלכה אך ורק כבית הלל. שלא יחלש בשום פנים. הרמח"ל אומר בלשון, 'לעד ולעולמי עולמים', אבל השאלה היא, כיצד לפרש זאת. האם הדבר ממש עד לעתיד לבוא.

וע"כ יהא הלכה כמותם. ומכל מקום עתה, אף שידוע לנו שהאמת כדבריהם, אין הלכה כמותם. כיון שלפי דעתנו והשגתנו שיש לנו עתה, נראה יותר כדברי בית הלל.

א"כ בעצם פירושו שלדבר, כי זהו מה שהקב"ה רוצה. אתה צריך לעשות מה שהינך מבין, אם תעשה לא כפי שאתה מבין אזי זאת לא 'תורה'. זהו רצונו יתברך. אתה צריך להתנהג, כפי שאתה מבין. אם אתה מבין שבית הלל צודקים, צריכים לעשות כמו בית הלל.

ישנו כאן יסוד עמוק, אבל לכל הפחות אנחנו יודעים את הכיוון.

ברם, צריכים כאן לקפוץ ולשאול שאלה. הגר"א וסרמן אומר, כי הלכה כבית הלל, בגלל שזה כמו רבי מאיר, שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו. נו, א"כ לעתיד לבוא, צריך להיות הלכה גם כרבי מאיר. וזאת לא שמענו. כתוב כי הלכה כבית שמאי לעת"ל, לא כתוב שהלכה כרבי מאיר לעת"ל.

זאת קושיא, מיניה וביה. חושבני כי כל מי שלומד את דבריו, מעיין, מיד שואל את השאלה הזאת.

התפלאתי כי ישנו חכם אחד, אמנם הוא חריף, אבל בשביל זה הוא 'מוריד' את הגר"א וסרמן, חולק עליו. הוא שואל עוד כמה שאלות. אפילו שמצד אחד הוא פותח וכותב בכבוד.

ישנו ספר בשם 'באמונה שלימה', של הרה"ג יוסף זלמן בלאך, זהו בנו של ראש ישיבת טלז לשעבר, והוא כותב [בדף שי"ב] בזה"ל, הנה בקונטרס דברי סופרים [אות ט"ז] ממרן הגרא"ל ואסרמאן זצוק"ל כתב, דהביאור במש"כ בספרים דלעתיד לבא יהיה הלכה כבית שמאי, היינו משום דארז"ל דבית שמאי מחדדי טפי, והיינו כאותה ששנינו בענין רבי מאיר [עירובין דף י"ג ע"ב] אמר רבי אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר כמותו. ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו. שהוא אומר על טמא טהור, ומראה לו פנים. על טהור טמא, ומראה לו פנים ע"כ. ולכן כהיום שאין מבינים טעמים של ב"ש, א"א לפסוק כמותם, דאין לדיין אלא מה שענינו

אולם דעת הרמב"ם [פ"ט מיסודי התורה], ועוד הרבה אחרונים – כגון הפרי חדש – היא, כי מה שההלכה כבית הלל, זה לא בגלל שיצאה ב"ק. 'לא בשמים היא', ולא זה מה שקובע. הסיבה שההלכה כב"ה, מכיון שהם הרוב. 'אחרי רבים להטות'. כפי שלגבי הסנהדרין אשר עומדים למניין, מי זכאי ומי חייב, לא אומרים בואו ונראה מי יותר גאון, מי יותר חריף ולמדן. אין דבר כזה. אלא הולכים לפי המספר. כתוב בתורה – כך אומר הפרי חדש – אחרי רבים להטות. לא כתוב 'אחרי חריפים להטות', אלא 'אחרי רבים'. זהו מה שכתוב בתורה. ולגבי היתר, זה כבר לא החשבונות שלנו. הקב"ה צריך לדאוג לכך.

אומר הגר"א וסרמן [בקובץ שיעורים בקונטרס דברי סופרים, אות ט"ז], כי כיון שבית שמאי מחדדי טפי, א"כ בעצם ההלכה היתה צריכה להיות כמותם. אלא מאי, זה כמו רבי מאיר [שהבאנו לעיל], גם לגבי כתוב כי 'לא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו', לכן אין הלכה כמותו. מהי המשמעות? מקודם אמרנו בשם הגרי"ת, כי הדבר היה בכדי למנוע לזות שפתים, ושקצת קשה להבין זאת. אבל הגר"א וסרמן אומר, כי הדבר פשוט. קיימא לך, אין לדיין אלא מה שענינו רואות. ההלכה צריכה להיות, אצל כל חכם, לפי מה שהוא מבין. הוא עושה מאמץ להגיע למסקנא לפי הבנתו, יותר מכך לא מעניין אותו, כי אין לדיין אלא מה שענינו רואות. ברם לעתיד לבוא, פ' מְלֵאָה הָאֶרֶץ דַּעַה אֶת יְיָ, פְּמִים לַיִם מְכִסִּים [ישעיהו י"א, ט], אז יהיה לנו הבנה מצויינת, נהיה מחודדים כמו בית שמאי, ואז ממילא מתאים שההלכה תהיה ותיקבע כמו בית שמאי.

וזה לשונו שם, נמצא כתוב בספרים, שלעתיד לבא יהיה הלכה כבית שמאי. ונראה הטעם לזה, דהא בית שמאי מחדדי טפי, והאמת כדבריהם, אלא דבזמן הזה אין אנו יכולין לירד לסוף דעתם, כמו שאמרו [עירובין דף י"ג]: גלוי וידוע שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, אלא שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו. ומשום הכי אין הלכה כבית שמאי, דאין לדיין אלא מה שענינו רואות. אבל לעתיד לבא, שיקוים הכתוב [ישעיהו י"א, ט] ומלאה הארץ דעה, יתברר שהאמת כבית שמאי,

שערי יצחק – השיעור השבועי

כישרון גדול, וכאשר מישהו אחר אומר לו משהו הפוך, הוא מזלזל, לא מתחשב בדבריו. הוא לא חושב בכלל כי אולי השני צודק, ע"כ הוא לוקח זאת בכלל בחשבון. אבל מי שהוא ענו, אומר לעצמו, אולי אני טועה. הוא שומע מה שהשני אומר, ואז הוא מחשבן שוב הפעם. ואז בסוף הוא אומר, בכל זאת לא נראה לי. שמעתי את מה שהינך אומר, ובכל זאת אינני סובר ככה.

בית הלל, שמעו את דברי בית שמאי. הוא – החת"ס – כותב במפורש, 'עמדו על סוף דעתן של ב"ש ונתיישבו בדבריו'. אדרבה, הם לקחו בחשבון, את מה שב"ש אומרים. אם היה נראה להם שב"ש צודקים, הם היו חוזרים בהם, שהרי הם היו ענוים, והענו מודה על האמת. וכמו שמצינו בספ"ק דעדות ד' דברים שחזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש. אבל, לא ראה להם כדבריהם.

כך אומר החת"ס סופר. אין חובה לקבל זאת, ועכ"פ הגר"א וסרמן יכול לחלוק על זה. חושבני כי ידיו רב לו, ואינו מוכרח להסכים לכך. הוא כן השווה את זה. נכון שלא כתוב על ב"ה, 'שלא ירדו לסוף דעתם של ב"ש', אבל אפשר להבין כי הדבר כך. חז"ל לא אמרו זאת במפורש.

ומסיים בספר באמונה שלימה וז"ל, וכאמור איני רואה שום צורך לדחוק כ"כ לפרש מה שאיתא בספרים, ועל כגון זה ארז"ל במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור, במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות [חגיגה דף י"ג ע"א].

לגבי מה שהוא מקשה [בשאלה השלישית], דאין שום יסוד לומר דלעתיד לבא נחכם טפי מהתנאים ואמוראים שקדמונו, ונבין מה שהם לא הבינו וכו', הקושיא הזאת אינה נראית לי. לדבריו זאת הקושיא 'הקשה מכולם', ברם חושבני כי זאת הקושיא הכי קלה. אדרבה, הדבר אינו קשה כלל. כי אדרבה, לא כתוב שאנחנו נהיה חכמים יותר מהתנאים והאמוראים, אלא לעת"ל יבואו בית הלל בעצמם ויודו לבית שמאי. לא שאנחנו מעצמנו נבין אז שבית שמאי צודקים, אלא יבואו כל התנאים והאמוראים והם יחליטו ויבינו, כי נראה להם שבית שמאי צודקים. קיבלנו את דעתכם. זהו מה שיהיה לעת"ל. אבל לא שאנחנו

רואות. אבל לעתיד לבוא, הרי יקויים מלאה הארץ דעה [ישעיה י"א, ט'], ואז כאשר נבין טעמם של ב"ש, יתברר שהאמת כב"ש עכ"ד. על כך הוא כותב בהחלטיות, ואין הדמיון עולה יפה.

א' דלא אמרו חז"ל בשום מקום, דלא יכלו בית הלל לעמוד על סוף דעתן של בית שמאי, אלא דבית שמאי מחדדי טפי. לגבי רבי מאיר כתוב כך, אבל לא לגבי בית שמאי.

ועוד, ב' דלפי דבריו יוצא, דלעתיד לבא נחכם טפי, יהיה גם הלכה כרבי מאיר נגד חבריו, ומ"ט לא אמרו כן באותם הספרים הק'. האר"י לא אמר, כי הלכה כרבי מאיר לעת"ל.

ועוד, ג' הקשה מכולם, דאין שום יסוד לומר דלעתיד לבא נחכם טפי מהתנאים ואמוראים שקדמונו, ונבין מה שהם לא הבינו, ואין זה הפירוש הנכון במש"כ 'מלאה הארץ את י"י'.

כך הוא דוחה זאת. קשה לי לראות מלים כאלה, לדחות את הגר"א וסרמן ככה, בגילא דחשתא, מיניה וביה. לכן אני בעז"ה אתרן את זה.

מצד שני, הוא מביא בהמשך דבריו כך, ויעויין בחידושי חת"ס סופר עמ"ס חולין דף מ"ג ע"ב, שכתב בא"ד וז"ל, והנה במס' עירובין אמרינן, מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן? מפני שענותנין היו, והקדימו דברי בית שמאי לדבריהם. ולא עוד, אלא שחזרו דברי ב"ש [עי' גרסתנו שם בעירובין י"ג ע"ב].

ונ"ל שהענין בטבע. דנהי דב"ש מחדדי, מ"מ כיון שמחמת ענוותנותן שמעו תחילה דברי חידוד של ב"ש, וגם חזרו דברי ב"ש והתישבו בדעתם, ואח"כ נחלקו עליו, אע"פ שלא היו מחודדים כל כך, מ"מ כיון שעמדו על סוף דעתן של ב"ש והתישבו בדבריו, כיוונו הלכה אל האמת טפי עכ"ל.

החת"ס סופר אומר, כי בית הלל כן ירדו לסוף דעתם של בית שמאי. נכון שבית שמאי היו מחדדי טפי, אבל כיון שב"ה היו ענוים, הם שמעו את דברי ב"ש. הרי כתוב, כי הם היו שונים את דברי ב"ש, לפני דבריהם. כתוב כי הם זכו, מפני שהם היו ענוים. מה הפירוש 'ענו' יש לך אדם שיש לו

דיברנו בס"ד בעבר [מוצש"ק קדושים התשפ"ב, ומוצש"ק צו – דרשת שבת הגדול התשפ"ג], לגבי הכלל הזה.

החיד"א בספרו פתח עינים [בנדה פ"ג דף י"א] כתב את הכלל הזה וז"ל, ואפשר לדקדק לשון 'מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן, דלשון 'מפני מה' פשטו משמע דיש ב' דרכים לפניו, ואינו יודע איזה מהם עיקר, כי בכל אחד יש לו גמגום. בכל צד, ישנו משהו שאינו חלק. חסר הסבר.

אי לזאת העמק שאלה, מפני מה וכו'.

הבן יהוידע, בהרבה מקומות בש"ס שכתוב 'מפני מה', הוא מתעמק להבין לבד, מהו הצד השני? מה יכול להיות עוד טעם, שלא כתוב אותו במפורש.

מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק [חלק ב' סימן קמ"ו] הביא זאת, ממקור עוד לפני החיד"א, בזה"ל, כל מקום שאמרו מפני מה, איכא טעמים. ושואל מפני מה, מאיזה משניהם. עין יהוסף פרשת בראשית דף ה' ע"א.

לכאורה, כתוב כאן 'טעמים', 'משניהם'. אבל חושבני, כי בכוונה הוא כתב 'טעמים', מפני שיכול להיות אפילו שישנן שלושה טעמים. ואולי יותר. אבל לכל הפחות, שנים. מיעוט רבים שנים.

מהרי"ץ אומר על כך, והוא כלל אמת. ויש הרבה דוגמתו בתלמוד, כששואל מפני מה כך וכך, ומשיב פליגי בה ר' פלוני ור' פלוני וכו'. הרי משואל הגמ' על זה, משום דיש בה שני טעמים, והוא מאי דפליגי בה. ועיין ביבמות פט [דף פ"ו ע"ב] מפני מה קנסו לזים במעשר וכו'.

אם כן הרווחנו לענייננו, כי נכון שכתוב בגמ' את הטעם, מפני מה, ברם ישנו עוד טעם.

כעת אנחנו צריכים להבין, מהו הטעם? מה יכול להיות, עוד סיבה?

בסייעתא דשמיא, אני אומר שני טעמים. אבל צריכים לדעת, שאנחנו מדברים על גדולי עולם, שאין אנו מגיעים לקרסוליהם וכו', רק לדעת כמה שצדיקים יסודי עולם המעניקים חמה בקומתם, איך שהקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה. וסביביו נשערה מאד [תהלים נ', ג].

חכמים. אינני מבין, מדוע הוא עשה מכך, קושיא הכי גדולה.

הערה מהקהל: לכאורה לא יבצר שנהיה חכמים יותר מהם, ולא מפני שנהיה גדולים מהם, אלא הזמן יגרום לכך. וכבר כתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים על אותו הזמן, יהיו ישראל חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים, וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את י"י כמים לים מכסים ע"כ.

תשובת מרן שליט"א: יתכן. אבל לכאורה א"צ להגיע לכך, כי בלא"ה התנאים והאמוראים גס"כן יהיו, כמו שאמרנו. אך אולי זה טוב, על צד שזה יהיה לפני תחית המתים.

אבל הקושיא הכי גדולה היא השנייה, מה עם רבי מאיר? א"כ למה אין הלכה כר"מ לעת"ל?

שתי תשובות בדבר.

ראשית, מצאתי בס"ד בספר אמרי פינחס (מקוריץ) [פסח אות ק"צ], שכתב כי 'הלכה כרבי מאיר לעתיד לבוא'. הוא נותן טעם, ע"ד הסוד. כותב שמה דברים. כתוב לגבי ר"מ, כי לא ירדו חבריו לסוף דעתו, הוא אומר כי זה בסוד אריך אנפין, לכן לא ירדו לסוף דעתו. אלו דברים, שמי שנמצא 'למעלה', מבין אותם. עכ"פ כך הוא אומר.

ואני על צדיקים, אינני שואל שאלות. מהיכן ואיך הוא ידע זאת.

זאת תשובה ראשונה. כי הדבר כן כתוב. אמנם לא האר"י אמר זאת, אבל אמר את זה גברא רבה.

אבל גם אם נגיד, ששאר החכמים אינם סוברים כמוהו, צריכים כאן לדייק בלשון הגמרא, 'ומפני מה' לא קבעו הלכה כמותו. ישנו כלל גדול, שכותבים רבים מגדולי ישראל, כי כאשר כתוב 'מפני', פירושו שישנם שני טעמים. לא לחנם, אומרים את הלשון 'מפני'. זה ששאל את השאלה, הוא יודע שישנם שני צדדים, שתי פנים. וא"כ הוא שואל, מהו העיקר? 'מפני מה'? מהו הנכון, זה או זה? כי ישנם שני צדדים.

ולענייננו פירושו, כי נכון שרבי אחא בר יעקב אמר את הסיבה הזאת, אבל הוא יודע שישנו עוד טעם אחד, ואולי אפילו עוד כמה טעמים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

א"ל, אמאי? ר"מ, רמון מצא, תוכו אבל קליפתו זרק. א"ל, השתא קאמר, מאיר בני אומר, בזמן שאדם מצטער שכינה, מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי. אם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים, ק"ו על דמן של צדיקים שנשפך.

ישנם כאלה המבינים, כי כביכול הקב"ה 'חזר' בו. ברם, לא יתכן להגיד שהוא חזר בו. בשלב הראשון, הקב"ה לא אמר שמעתא משמיה. כי מה שאמרו כאן, רבי מאיר רימון מצא, תוכו אבל קליפתו זרק, אז הקב"ה אמר משמו. כך האור החיים מסביר לגבי הפסוק שְׁמֹר וְשָׁמַעְתָּ [דברים י"ב, כ"ח], כי והייתם נקיים מי"י ומישראל. כל מה שבבית דין של מטה לא מחליטים, גם בשמים הולכים לפי ההנהגה של מטה. אם פה אומרים שכן, אזי אפשר גם בשמים ללכת באותה הדרך, לקבל את הדבר. אם הסכימו לכך גם בארץ, שהיתה הסכמה של בי"ד של מטה. ישנם כאלה המפרשים כך.

אולם שיטת רבינו חננאל, והרמב"ם, ורבי יהודה החסיד – דיברנו על כך לפני כמה שנים [בשיעור מוצש"ק תצוה התשפ"ב], ע"כ אינני מאריך על כך כעת – היא אחרת. הרי הרמב"ם לא מביא את החילוק, בין גדול לקטן. לדעת הרמב"ם, אסור ללמוד תורה מרב שהוא רשע. לכאורה, אבל כתוב בגמ' כי לגדול כן מותר? ישנם אחרונים שמתרצים, שאכן הדבר נכון, והרמב"ם מסכים לכך, אבל הוא לא רצה לכתוב זאת, כי כל אחד יגיד שהוא גדול. שלא יהיה מכך מכשול.

לא פשוט לקבל את התירוץ הזה, כי הרמב"ם יכל לכתוב דברי מוסר, אל תחשוב שהינך גדול. להעלים הלכה, בגלל שיקולים כאלה?

אבל לא ניכנס כעת אל הנושא הזה, בפרט שכבר דיברנו על כך בזמנו.

בכל אופן אמרנו אז, כי העיקר בשיטת הרמב"ם, כמו רבינו חננאל, כי ההלכה היא שרבי מאיר טעה, אסור היה לו לעשות את זה. ומה שכתוב, כי מתי שאמרו רימון מצא וכו', הקב"ה אמר שמועה משמו, אומר רבי יהודה החסיד, כי זהו משום כבודו של רבה בר שילא. כיון שרבה בר שילא אמר ככה, הקב"ה אמר, בסדר. עכשיו, כבוד התורה

רבי מאיר, למד תורה מאלישע אחר. וכתוב בגמרא חגיגה [דף ט"ו ע"ב], שהקב"ה לא אמר שמעתא משמיה. יכול להיות, שזאת הסיבה שלא קבעו הלכה כמותו.

בגמרא שם מובא כך, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב [מלאכי ב', ז'] פִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ פִּי מְלֹאךְ יְיָ עֲבֹאוֹת הוּא. אם דומה הרב למלאך י"י עבאות יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו.

אמר ריש לקיש, רבי מאיר קרא אשכח ודרש [משלי כ"ב, י"ז] הֵט אֲזַנְךָ וּשְׁמַע דְּבַרֵי חֲכָמִים וּלְבָבְךָ תִּשְׁתִּית לְדַעְתִּי. לדעתם לא נאמר, אלא לדעתני. רב חנינא אמר מהכא [תהלים מ"ה, י"א] שְׁמַעֵי בַת וְרֵאֵי וְהִטִּי אֲזַנְךָ וְשִׁכַחֵי עִמָּךְ וּבֵית אָבִיךָ. וגו'. קשו קראי אהדדי. לא קשיא. הא בגדול, הא בקטן.

הגמרא מתרצת, כי הדבר תלוי. אדם גדול כן, ואדם קטן אסור לו. ישנו תירוץ על רבי מאיר, איך הוא למד תורה מאלישע אחר. הרי אלישע אחר, יצא לתרבות רעה. רשע, חילל שבת, עריות וכו'. מסית ומדיח. איך אפשר ללמוד תורה ממנו? הרי אסור ללמוד תורה מאדם רשע? התשובה היא, הא בגדול הא בקטן. אנשים קטנים, הם עלולים להיות מושפעים. משא"כ רבי מאיר.

כפי שהגמ' אומרת בסוף, דרש רבא, מאי דכתיב [שיר השירים ו', י"א] אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל וגו'. למה נמשלו ת"ח לאגוז? לומר לך, מה אגוז זה, אע"פ שמלוכלך בטיט ובצואה, אין מה שבתוכו נמאס. אף ת"ח, אע"פ שסרחה, אין תורתו נמאסת.

אשכחיה רבה בר שילא לאליהו. א"ל, מאי קא עביד קב"ה? [מה הקב"ה עושה עכשיו בשמים?] א"ל, קאמר שְׁמַעְתָּא מִפּוּמִייהוּ דְכוּלְהוּ רַבְנָן, ומפומיה דר"מ לא קאמר. [הקב"ה אומר דברי תורה משם כל חכמי ישראל, חוץ מרבי מאיר. לא מזכיר אותו, לא אומר שמועה – דבר תורה – בשמו].

אמר ליה, אמאי? למה הקב"ה לא מזכיר את רבי מאיר? מדוע הוא לא אומר שמועות מפיו? משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר.

שאני אגיד. אבל זהו רק באותו הרגע, אולם אח"כ הקב"ה כבר לא המשיך, ולא אמר שמועה משמו. לכן אין הלכה כמותו, גם לעתיד לבוא. מובן כי התורה הזאת פגומה רח"ל. בגלל כך, לא זכה לכוון לאמיתה של תורה, למרות חריפותו העצומה.

זהו דבר אחד.

דבר שני, גם על כך דיברנו בשיעור ווישלח התשע"ד בשכ"ה, אבל מכיוון אחר, ואני כבר אקצר בזה. שוב הפעם, אלו דברים רק כדי להבין כמה בשמים מדקדקים, אפילו על גדולי עולם הצדיקים, א"כ מה יעשו איזובי הקיר.

דיברנו בזמנו לגבי רבי מאיר בעל הנס – שוב הפעם, שנראה את הקצוות, 'בעל הנס' – הרי הוא קבור בעיר טבריה, והעולם אומר שהוא קבור בעמידה. מהר"ח ויטאל שאל את רבינו האר"י, האם הדבר נכון, שרבי מאיר קבור בעמידה? האר"י אז עבר שמה, הסתכל על הקבר, ואמר לו שזה נכון.

היה לו 'רנטגן'... אמת שהוא קבור בעמידה.

כולם מתפלאים, הרי זאת קבורת חמור רח"ל. איך זה?

ישנם הסברים לכך. אבל חושבני כי הדבר שהכי מתקרב לכך, היותר מתקבל על הדעת, זהו על פי המובא במסכת הוריות [דף י"ג ע"ב], שרבן גמליאל עשה תקנה, שכאשר נכנס הנשיא או החכם או האב"ד לבית המדרש, כל העם יעמדו על רגליהם.

שוב הפעם, אנחנו מדברים על גדולי עולם, שלא נחשוב שזהו עניין ח"ו של כבוד.

רבן גמליאל, היה לו את הכבוד שלנשיא, את הנשיאות, משבט יהודה, ע"כ הוא אמר שיהיה חילוק. מי שהוא מתייחס לזרע דוד, צריך שיהיה הבדל בניו לבין השאר. לכן הוא קבע, שכאשר הנשיא נכנס, עומדים כל העם. וכאשר נכנס החכם, שהוא מתחתיו, אזי יעמדו שורה מפה ושורה מפה. וכאשר נכנס האב"ד, אחד עומד ואחד יושב. זאת היתה התקנה שלו.

בגמרא שם מובא כך, ת"ר, כשהנשיא נכנס, כל העם עומדים. ואין יושבים, עד שאומר להם שבו.

כשאב"ד נכנס, עושים לו שורה אחת מכאן ושורה אחת מכאן, עד שישב במקומו. כשחכם נכנס, אחד עומד ואחד יושב, עד שישב במקומו. כי הווי עיילי רבי מאיר ורבי נתן – כאשר הם נכנסו לבית המדרש – הווי קיימי כולי עלמא מקמייהו. אמר רשב"ג, לא בעו למיהוי היכרא, בין דילי לדידהו. תקין הא מתניתא.

ההוא יומא, לא הווי רבי מאיר ורבי נתן התם. בזמן שעשו את התקנה הזאת, רבי מאיר ורבי נתן, לא היו בבית המדרש.

למחר כי אתו – כאשר הם נכנסו לבית המדרש – חזו דלא קמו מקמייהו כדרגילא מילתא. לא קמו בפניהם, כפי הרגילות.

אמרי, מאי האי? התפלאו מה קרה?

אמרו להו, הכי תקין רשב"ג.

אמר ליה ר"מ לרבי נתן, אנא חכם ואת אב"ד, נתקין מילתא כי לדידן. אם הוא דואג לעצמו, גם אנחנו נעשה כך.

מאי נעביד ליה?

נימא ליה גלי עוקצים, דלית ליה. נשאל אותו מחר שאלות, במסכת עוקצין, מקום שהוא אינו מונח בסוגיא הזאת, נביך אותו, בכדי שהוא יראה כי הוא לא יודע כמונו.

וכיון דלא גמר, נימא ליה [תהלים ק"ו, ב'] מי ימלל גבורות י"י ישמיע כל תהלתו. למי נאה למלל גבורות ה', מי שיכול להשמיע כל תהלותיו.

נְעַבְרִיה, והווי אנא אב"ד, ואת נשיא וכו'. זאת סוגיא בפני עצמה.

בקצרה, מה שקשור לענייננו, רבי מאיר רצה שיעמדו כולם לכבודו, אז הוא נשאר לעמוד. זהו – ח"ו אינני רוצה להגיד את המלה 'עונש', יותר טוב לומר כפרה, אבל שוב הפעם, בזהירות רבה. אל תגעו במשיחי.

אם-כן, זאת אולי ג"כ סיבה, שלא יקבעו הלכה כמותו.

שואל רבי אחא בר חנינא, 'מפני מה לא קבעו הלכה כמותו? כי ישנם עוד טעמים. אולי בגלל שהוא למד תורה מאלישע אחר, ואולי בגלל שהוא זלזל ורצה לפגוע בכבודו של רבן גמליאל.

לקי
לוח חזרה על הלכות טהרה
ללימוד יומי בימי השובבי"ם

מתוך ספר 'שלחן ערוך המקוצר' חלק יורה דעה כרך קדושה

פרשת ש'מות

☐ חזרתי	יום א'	ס' קנ"א - א, ב
☐ חזרתי	יום ב'	ס' קנ"א - ג, ד, ה, ו, ז
☐ חזרתי	יום ג'	ס' קנ"א - ח, ט, י, יא, יב
☐ חזרתי	יום ד'	ס' קנ"א - יג, יד, טו
☐ חזרתי	יום ה'	ס' קנ"א - טז, יז, יח
☐ חזרתי	יום ו'	ס' קנ"א - יט, כ
☐ חזרתי	ש"ק	ס' קנ"א - כא, כב, כג

פרשת ו'ארא

☐ חזרתי	יום א'	ס' קנ"ב - א, ב, ג, ד, ה, ו, ז
☐ חזרתי	יום ב'	ס' קנ"ב - ח, ט, י, יא, יב, יג
☐ חזרתי	יום ג'	ס' קנ"ב - יד, טו, טז, יז, יח, יט
☐ חזרתי	יום ד'	ס' קנ"ב - כ, כא, כב, כג, כד, קנ"ג-א
☐ חזרתי	יום ה'	ס' קנ"ג - ב, ג, ד, ה, ו, ז
☐ חזרתי	יום ו'	ס' קנ"ג - ח, ט, י, יא
☐ חזרתי	ש"ק	ס' קנ"ג - יב, יג, יד, טו, טז

פרשת ב'א

☐ חזרתי	יום א'	ס' קנ"ד - א, ב, ג
☐ חזרתי	יום ב'	ס' קנ"ד - ד, ה, ו, ז, ח, ט, י
☐ חזרתי	יום ג'	ס' קנ"ד - יא, יב, יג, יד
☐ חזרתי	יום ד'	ס' קנ"ד - טו, טז, יז, יח, יט
☐ חזרתי	יום ה'	ס' קנ"ד - כ, כא, כב, כג, כד
☐ חזרתי	יום ו'	ס' קנ"ד - כה, כו, כז, כח, כט
☐ חזרתי	ש"ק	ס' קנ"ד - ל, לא, לב, לג

פרשת ב'שלח

☐ חזרתי	יום א'	ס' קנ"ה - א, ב
☐ חזרתי	יום ב'	ס' קנ"ה - ג, ד
☐ חזרתי	יום ג'	ס' קנ"ה - ה, ו
☐ חזרתי	יום ד'	ס' קנ"ה - ז, ח, ט, י
☐ חזרתי	יום ה'	ס' קנ"ה - יא, יב, יג, יד
☐ חזרתי	יום ו'	ס' קנ"ה - טו
☐ חזרתי	ש"ק	ס' קנ"ה - טז, יז, יח

פרשת י'תרו

☐ חזרתי	יום א'	ס' קנ"ו - א, ב, ג
☐ חזרתי	יום ב'	ס' קנ"ו - ד, ה
☐ חזרתי	יום ג'	ס' קנ"ו - ו, ז
☐ חזרתי	יום ד'	ס' קנ"ז - א, ב
☐ חזרתי	יום ה'	ס' קנ"ז - ג, ד
☐ חזרתי	יום ו'	ס' קנ"ז - ה, ו, ז, ח, ט
☐ חזרתי	ש"ק	ס' קנ"ז - י, יא, יב, יג

פרשת מ'שפטים

☐ חזרתי	יום א'	ס' קנ"ח - א, ב, ג, ד, ה
☐ חזרתי	יום ב'	ס' קנ"ח - ו, ז, ח
☐ חזרתי	יום ג'	ס' קנ"ח - ט, י, יא
☐ חזרתי	יום ד'	ס' קנ"ח - יב, יג, יד
☐ חזרתי	יום ה'	ס' קנ"ח - טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא
☐ חזרתי	יום ו'	ס' קנ"ח - כב, כג, כד, כה, כו
☐ חזרתי	ש"ק	ס' קנ"ח - כז, כח, כט

חדישי!

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבל ישירות למייל הלכה יומית על הלכות טהרה

לפי סדר ההספק הנ"ל כולל שאלות לחזרה על ההספק השבועי המועניין ישלח בקשה להצטרפות בדוא"ל: or@shtaygen.co.il

בודאי שהשיקולים שלהם היו לשם שמים, לא כפי שאנחנו חושבים, אבל בכל זאת הקב"ה מרדקדק עם חסידיו כחוט השערה.

האם אתם יודעים, מה הפירוש 'כחוט השערה'? לכאורה די שיהיה כתוב 'כמו שערה', מה זה 'כחוט השערה'? אלא, השערות נחלקות לשתים. ויש אפילו לשלוש. א"כ 'כחוט השערה' היינו, עוד יותר דק מן השערה. חוט אחד, מתוך השערה. כמו שהעלה מהרי"ץ בזבח תודה, הלכות שחיטה. דק מן הדק, עד אין נבדק.

אם-כן, מבחינת מה שלא קבעו הלכה כמותו, רבי אחא אומר כי נראה לו לפרש שזאת היא הסיבה, אבל כיון שרמזו כי ישנם טעמים אחרים, נמצא כי לענייננו, לגבי השיקול למה לעת"ל לא תיקבע ההלכה כמותו, יכול להיות כי זה בגלל הטעמים הללו.

השם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, וברוך עדי עד שם תהילתו, אכ"י"ד.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. פרטים בטלפון: 050-4140741